

Sport, loisir și viață de societate la sașii din Transilvania (1850-1914)

Coordonator : prof. univ. dr. Toader Nicoară

Doctorand: Denisa Elena Petrehuș

rezumat

“Numai Omul poate să facă dintr-o alergare o operă de artă....”

(Jan Parandowski, *Discul olimpic*)

Societatea modernă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX a suferit un amplu proces de modernizare, fapt care a afectat în cele din urmă părți largi ale populației. Acest proces a determinat modificări nu doar în plan politic, economic, social, ci ajunge să afecteze și teritoriul sensibil al *mentalităților colective* pe care le modelează, acest lucru fiind sesizabil prin transformările petrecute la nivelul vieții private, prin noile concepte privind lumea și viața, raporturile interumane, al modului de trai în general.

Demersul nostru a pornit de la istoriografia analizată și de la o bază documentară constituită din surse publicate și documente de arhivă. O sursă la fel de importantă a constituit-o presa săsească a timpului. Aceasta este formată din cotidiene și mai multe periodice locale, de specialitate sau profesionale. Am coroborat aceste informații cu cele din istoriografie, din documente sau memorialistică. E privilegiul istoricului de a-și putea apropia nu numai prezentul subiectului investigat, ci și viitorul acestuia.

În demersul nostru ne-am propus să cercetăm reflectarea sportului, a loisirului și a vieții de societate la sașii din Transilvania în perioada 1850-1914 în periodicele săsești din Transilvania ale vremii, obiectivul cercetării fiind acesta. Scopul cercetării noastre este analiza implicării în sport și ponderea acesteia, rolul jucat de loisir în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX și analiza diversității vieții de societate la eșantionul de populație amintit mai sus.

Pentru aceasta, ne-am stabilit câteva *ipoteze* de lucru:

1. Mass-media a influențat practicarea sportului la sașii din Transilvania (prin tiraje, abordarea cititorului, reclame, ton, invitații)

2. Sportul a devenit cu timpul o variantă de loisir.
3. Manifestările loisirului (în afară de sport) au influențat în mare măsură viața de societate a sașilor din Transilvania.

Ca metodologie am folosit analiza livrescă a documentelor (presă scrisă și on-line, arhive) și analiza de conținut (tematici comune, mesaje-cheie, subiecte importante, reclame). Criteriul obiectiv al alegerii periodicelor a fost tirajul. Am studiat peste 12 periodice ale sașilor din Transilvania. Acestea au fost redactate în limba germană și scrise cu caractere gotice.

În primul capitol ne-am oprit asupra termenului de “sport”, ca fenomen social cu puternice implicații în istorie. Parte a vieții cotidiene, fenomen social incontestabil cu implicații vaste, aproape „o mostră de viață”, *sportul* era timpul să devină capitol în cronica societății contemporane. După ce am trecut în revistă câteva definiții, ne-am oprit la funcțiile sportului, sportul văzut ca spectacol, ca să ajungem la istoria sportului în general și în România.

În capitolul doi am pus accent pe Olimpism, ca parte importantă a istoiei sportului și a omenirii. Am trecut succint în revistă și participarea României la Jocurile Olimpice în secolul al XIX-lea. În capitolul trei am surprins legătura dintre loisir și sport, între joc și joacă, etc. De asemenea, am găsit de cuviință să trecem în revistă și date importante din istoria loisirului, iar apoi să dezbatem pe tema timpului liber, a evoluției și a funcțiilor lui. În capitolul patru am pus accent pe Epoca modernă și pe cele două secole avute în discuție. În capitolul cinci am făcut o prezentare a periodicelor săsești studiate și care reprezintă de fapt sursă pentru o istorie a loisirului. În capitolul șase ne-am oprit asupra sașilor, a istoriei lor și a influențelor produse în Transilvania. Capitolul șapte conține o prezentare deliată a asociațiilor săsești din Transilvania și a rolurilor jucate de acestea pentru viața privată și pentru societate. În final, capitolul opt ridică problema vieții de societate și a diversității sale. Sunt enumerate principalele posibilități de petrecere a timpului liber. La final avem un capitol de concluzii și bibliografia studiată.

În această perioadă avem de-a face cu o altă împărțire a timpului și cu o altă ordonare a priorităților, apare așadar o distincție netă între timpul liber și cel al muncii. Oamenii percep altfel spațiul, timpul, relațiile interumane. Se poate afirma că acum se naște conceptul modern de “timp liber” sub expresia sa cea mai consacrată de “**loisir**”. Dar acesta avea să fie înțeles și ca o alternativă la spectacolul sportiv. Dacă privim omul drept un produs cultural (*homo ludens*), nu

doar un rezultat al dezvoltării gândirii (*homo sapiens*) și al acțiunii de a construi obiecte (*homo faber*), observăm că ideea de joc, joacă, (*lus, ludi*) reprezintă o poartă de intrare în lumea civilizată.

Sportul - dincolo de stadiul de alegorie a vieții, pretinde statutul de fapt de viață.

Despre sport s-a scris și se va scrie mult timp de acum încolo. O lume întreagă de pedagogi, medici, filosofi, literați, oameni politici au luptat și au scris pentru și despre triumful sportului. Din Elada armoniilor și a perfecțiunilor și până în zilele noastre **totul este spectacol sportiv**, unde trebuie să învingă prezența de spirit, exercițiul inteligenței și disciplinarea voinței.

„Sportul este cultură – susține filosoful francez Bernard Jeu – în măsura în care performanța sportivului este creație.” Elita intelectuală, influențată de dihotomia suflet-trup, a avut mereu tendința de a crede că formele educației fizice conduc exclusiv la hipertrofia musculară și a subestimat valențele spirituale ale unei instituții care și-a aflat sursa în armonie, punând de la începuturi expresia *kalokagathiei*, a binelui și a frumosului sub același acoperământ.

Voltaire recomanda, ca o rețetă a fericirii umane: *trupul unui atlet și sufletul unui înțelept*. Fără îndoială, trupul și sufletul trebuie abordate ca un tot, ca o unitate indisolubilă. Individ și indivizibil pornesc din aceeași rădăcină. Trebuie să convenim că în cultura zilelor noastre sportul este **elementul ludic prin excelență**. În toată gratuitatea lui (aparentă uneori), sportul este **activitate creatoare de cultură**. Impunându-se ca o altă fațetă a vieții cotidiene, timpul liber a fost perceput și tratat diferit în diverse epoci în funcție de zestrea valorică și culturală a societății și de influențele externe care au grevat asupra comportamentelor și relațiilor interumane.

Formele de loisir și viață de societate în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt extrem de complexe și se află într-o continuă transformare sub influența modelelor occidentale. Societatea românească se dovedește a fi foarte receptivă la aceste transformări, cu excepția celei rurale. Putem afirma că acum se naște conceptul modern de “timp liber” sub expresia sa cea mai consacrată de *loisir*.

Aceste aspecte ale modernizării nu puteau să ocolească Transilvania. Locuitorii din această regiune sunt în contact tot mai strâns cu paradigmele occidentale pe care încearcă să le

modeleze și să le însușească. Poate loisirul să devină parte integrantă a vieții noastre cotidiene? Se poate vorbi despre sport ca formă de loisir?

“**Otium**”/”**loisir**”/”**schole**”/”**Freizeit**” ... Indiferent cum l-am numi, timpul liber joacă în această perioadă un alt rol în societate, iar modificările petrecute la nivelul mentalităților va determina un anumit gust pentru petrecerea cât mai activă a acestuia.

„La Belle Epoque” a adus noutăți și în acest domeniu, noutăți care așteaptă să fie descoperite...

CUVINTE CHEIE: sport, loisir, sași, sec 19-20

CUPRINS

ARGUMENTARE.....	8
CAPITOLUL 1 – SPORTUL – FENOMEN SOCIAL	
1.1 Sportul – etimologie și definiții	12
1.2 Funcțiile sportului	15
1.3 Sportul și limbajul sportiv	16
1.4 Sportul ca spectacol	19
1.5 Sportul și arta.....	22
1.6 Istoria sportului	32
1.7 Istoria sportului în România	36
1.8 Sportul românesc în date.....	38
CAPITOLUL 2 – OLIMPISMUL	
2.1 Religie și sport în Vechea Eladă și Roma	47
2.2 Jocurile Olimpice Moderne	52
2.3 România la Jocurile Olimpice	53

CAPITOLUL 3 – HOMO LUDENS, HOMO SPORTIVUS – SPORTUL CA ALTERNATIVĂ DE LOISIR

3.1 Sport și loisir	56
3.2 Scurt istoric al loisirului	62
3.3 Sport, loisir, norme.....	64
3.4 Joc, joacă – metamorfoze de-a lungul istoriei.....	66
3.5 „Tempus irreparabile fugit....”	69
3.6 Timp liber	
3.7 Evoluția conceptului de timp liber	70
3.8 Funcțiile timpului liber	73
3.9 Timpul și spațiul sacru al sportului	76

CAPITOLUL 4 – EPOCA MODERNĂ

4.1 Începuturile Epocii moderne.....	83
4.2 Unde se naște Epoca modernă?	84
4.3 Transformări ale societății.....	87
4.4 Modernizare prin loisir	88
4.5 Revoluția corpului, istoria corpului	89
4.6 Secolul al XIX-lea... „O altă planetă....”	92
4.7 Secolul XX... Un secol al sportului?.....	95

CAPITOLUL 5 – PERIODICELE SĂSEȘTI, SURSĂ PENTRU O ISTORIE A LOISIRULUI

5.1. Istoria presei	98
5.1.1. Inceputurile presei	102
5.1.2. Tipuri de cultură – forme de presă	103

5.1.3 Media – un grad de „angajare”	105
5.1.4 Funcțiile esențiale ale mass-media	106
5.1.5 De la efemeride la foi volante și almanahuri	107
5.1.6 „Un fel de jurnalism” – acta „file de ... antichitate”	108
5.1.7 Verba volant – scripta...volant: foile volante	109
5.1.8 Curajul de “a ilustra” știrea. Primele ilustrații.....	110
5.1.9 Gazeta - sens și simbol	111
5.1.10 Tipuri de periodice. Editori, reporteri.....	112
5.2. Presa în Transilvania secolului al XIX-lea	113
5.2.1 Periodicele săsești din Transilvania	114
5.2.2 Primul ziar transilvan: <i>Siebenbürger Zeitung</i> (Sibiu, 1784).....	122
5.2.3 Presa săsească- date cronologice	124
5.2.4 Date de istoriografie	126
5.2.5 Realitatea săsească în a doua jumătate a secolului al XIX –lea	127
5.2.6 File de cronică. Presa săsească.....	128
5.2.7 Presa sibiană.....	129
5.2.8 Presa brașoveană	134
5.2.9 Principalele teme abordate.....	135
5.2.10 Cine a marcat evoluția presei săsești?.....	136
5.3 Presa săsească din micile orașe ardelen.....	141
5.3.1 Presa săsească din Bistrița	142
5.3.2 Presa săsească din Sighișoara.....	143
5.3.3 Presa din Orăștie.....	144
5.4 Reclama, sufletul comerțului.....	145
5.5 Almanahuri, calendare	147

CAPITOLUL 6 - SAȘII... PRIMI HOSPITES FLANDRENSES...

6.1 Sașii transilvăneni, istoric și importanță.....	153
6.2 Noi despre ei... ..	161
6.3 Transilvania....., Siebenbürgen.....	166
6.4 O “altă” Transilvanie.....	167

CAPITOLUL 7 - ASOCIAȚII ȘI SOCIETĂȚI SĂSEȘTI DIN TRANSILVANIA (1850-1914)

7.1 Breslele vremii	177
7.2 Rolul Asociațiilor	178
7.3 Înființarea Asociațiilor	179
7.4 Scurt istoric al Asociațiilor sportive săsești	181
7.5 Vecinătățile săsești	183
7.6 Manifestații ale Asociațiilor	187
7.7 “Societățile de dame...”	194
7.8 Societățile alpine	198
7.9 Asociațiile din Sighișoara	203
7.10 Muzee și Asociații	205

CAPITOLUL 8 – VIAȚA DE SOCIETATE LA SAȘII DIN TRANSILVANIA

8.1 “...Viața este spectacol...!”.....	210
8.2 “Distracția” ca reprezentare socială	211
8.3 Spectacolul ca fapt de cultură.....	212
8.4 Ei..., ele.... ..	214

8.5 Carnavalul, “lumea întoarsă pe dos...”	222
8.6 “Cercul... Viine cercul!”	223
8.7 Filmul ... “Fotoplasticum...”	226
8.8 Muzica, “o vastă metaerotică”	228
8.9 Dansul... și ”20 de danțuri de învățat”	231
8.10 Balul de sâmbătă seara...	232
8.11 Moda. “Lichidează și inovează”	236
8.12 Turismul. Înflorirea corpului în libertate	239
8.13 Cartea...	243
8.14 La muzeu	244
8.15 La teatru	245
8.16 “Casă, dulce casă...”	252
8.17 Gastronomia între ceremonial și artă	253
8.18 Sărbătoarea între sacru și profan	258
CONCLUZII	226
BIBLIOGRAFIE	269